

فرهنگ فارسی - دری دری - فارسی

دربرگیرنده تفاوت‌های موجود در واژگان فارسی امروزی و دری معاصر
(در حدود بیش از ۳۵۰۰ واژه و ترکیب)

ورژ خاچاطوری پارسادانیان



فرهنگ معاصر

فهرستویسی پیش از انتشار

سرشناسه: خاجاطوری پارسادانیان، ورژ، ۱۳۴۲-

عنوان و پدیدآور: فرهنگ فارسی - دری، دری - فارسی: دربرگیرنده تفاوت‌های موجود در واژگان فارسی امروزی ... : ورژ خاجاطوری پارسادانیان.

مشخصات نشر: تهران: فرهنگ معاصر،

مشخصات ظاهری: [دوازده]، ۱۷۷ ص: جدول، ۲۰۰۱۲ س.م.

یادداشت: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص، [یازده]،

موضوع: فارسی - واژه‌نامه‌ها - فارسی دری،

موضوع: فارسی دری - واژه‌نامه‌ها - فارسی،

رده‌بندی کنگره: ۲خ ۲ف ۳۰۸۶ PIR

رده‌بندی دبویی ۳فد ۲

شماره کتابخانه ملی: ۲۱۰۰۲-۸۵



فرهنگ معاصر

شماره ۱۵۴، خیابان دانشگاه، تهران ۱۳۱۴۷۶۴۴۶۸

فکس: ۶۶۲۱۷۰۱۸

تلفن: ۶۶۹۵۲۶۳۲

E-mail: info@farhangmoaser.com

Website: www.farhangmoaser.com

فرهنگ فارسی - دری، دری - فارسی

ورژ خاچاطوری پارسادانیان

حروف‌نگاری، طراحی و چاپ:

واحد کامپیوتر و چاپ فرهنگ معاصر

چاپ دوم: ۱۳۸۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه فرهنگ معاصر است و هر نوع استفاده
مازگانی از این فرهنگ اعم از زیراکس، پانویسی، ضبط کامپیوتری و یا تکثیر
به هر صورت دیگر، کلاً و جزئاً، ممنوع و قابل تعقیب قانونی است.

بنام خداوند جان و خرد

پیشگفتار

تختین بار که کار ارزنده آقای پارسادانیان استاد دانشگاه «هراچیا آچاریان» ارمنستان را دیدم، نهجه بسیار روان و درست ایشان مرا نوید داد که یکی از فارسی زبانان سرانجام این حرکت لازم علمی را به سامان رسانده است.

مطالعه در گونه های رایج فارسی در افغانستان و ایران حایز اهمیت است زیرا شاید در جهان کمتر زبانی یافت می شود که با دو یا سه اسم در دو یا چند کشور، زبان رسمی و جاری و معمول باشد. جایی فارسی بگویند و همان را جایی دیگر دری بنامند و در جایی تاجیکی. به قول هاتف اصفهانی:

سه نگردد بریشم از او را پرنیان خوانی و حریر و پرنده

درست است که هر سه نام اطلاق بر یک ساختار زبانی از حیث گنجینه واژگان، دستگاه دستوری و دستگاه آوایی است، ولی بی بردن به همه زوایای دستوری و شناخت گوشه و کنار گنجینه واژگان و تشخیص و ضبط آواهای هر زبان به غنای آن کمک می کند و راه تعلیم و توسعه آن را هموار می سازد و استفاده از علوم و فنون جدید با آن زبان امکان پذیرتر خواهد بود.

کاری که آقای پارسادانیان انجام داده اند گرچه فارسی زبان مادری ایشان نیست ولی خدمتی است که در حقیقت به زبان فارسی یا دری یا تاجیکی به جای آورده اند و وظیفه ای را که یکی از اهل این زبان باید ادا می کرد ایشان متکفل و مباشر آن شده اند.

آنان که با نعت سرو کار دارند ارزش تحقیق آقای پارسادانیان را خوب

می‌دانند و نگاهی به کتابی که ایشان تألیف کرده‌اند نشان خواهد داد که زبان فارسی در قلمرو و گسترش خود چه توانمندی‌هایی دارد.

اگر رابطه فرهنگی دستخوش دگرگونی روابط سیاسی بین کشورهای ایران افغانستان و تاجیکستان و چند جای دیگر نشده بود، امروز اهل این زبان به مراحل پیشرفته‌تری از دانش زمانه می‌رسیدند. متأسفانه به همان علت گویندگان این نقاط از تحولات حوزه زبانی یکدیگر بی‌خبر و غافل و محروم مانده‌اند و فهرست واژگانی که آقای پارسادانیان ارائه داده‌اند سند محکمی بر این ادعاست و جا دارد که همه فارسی‌زبانها در هر گوشه و کنار جهان از این تحقیق آگاه گردند و نویسندگان و مترجمان و محققان زبان و ادب فارسی از آن بهره گیرند.

بسیاری از گونه‌های قدیم واژگان فارسی که در آثار گویندگان و نویسندگان هم بکار رفته در این کتاب ملاحظه می‌شود مانند: *خیو* (*xayow, xeyow*) به معنی آب‌دهن، تف.

ز دیدار پیران فرو ماندند خیو زیر لبها برافشاندند

فردوسی
ناگفته سخن خیوی مرد است خوش نیست سخن مگر که در فم
ناصر خسرو

و از همین قبیل است: تیار کردن به معنی آماده کردن، خسته‌خانه به معنی بیمارستان، دیده‌درای به معنی بی‌شرم و بی‌حیا، خیل و ختک به معنای فامیل و خانواده، زینه به معنی پلکان، پس آمدن به معنی بازگشتن، پسین به معنی بعدی، پسان‌تر به معنی بعدتر، چپر یا کپر به معنای خانه و دیواری که از چوب و غلف سازند:

آب چون مردان جنگی در زره باغ چون دیوار شهر اندر چپر

پوربهای جامی (به نقل از جهانگیری)

کنار جوی از سبزه چپر بست میان کود از لاله کمر بست

استاد (به نقل از جهانگیری)

جستجو در گونه‌های زبان فارسی و واژه‌های درست و زیبایی مانند:
گلون دردی به جای آترین، بود و باش به جای "قامت"، سبک‌دوش کردن به جای
نفصال خدمت و غیره در اختیار همه فارسی‌زبانان قرار می‌دهد و گویندگان
هرگونه‌ای با لغاتی که ساخته‌اند می‌توانند مدد‌رسان باشندگان فارسی‌زبان
سرزمینهای دوست و همسایه بوده باشند.

دکتر غلامرضا ستوده

مسئود مسکده کتاب دانشگاه تهران

مدرس مؤسسه معصومه دهخدا

چاپ - بهمن ۱۳۷۸

اهداف تألیف و شیوه بهره‌گیری از فرهنگ

در هزارسال اخیر بر اثر رویدادهای بزرگ تاریخی، رشد جوامع منطقه و دگرگونیهای سیاسی و فرهنگی، زبان فارسی در سیر تکاملی خود، راه ویژه‌ای پیموده است. زبان فارسی که زبانی است زاینده شمار زیادی از واژه‌های کهن و مفاهیم مرده را از گنجینه واژگان خود بیرون ریخته و به جای آنها هزاران لغت تازه ساخته و یا از زبانهای بیگانه اقتباس نموده و حتی به بسیاری از مفاهیم کلمات کهن در کاربردهای جدید معانی تازه‌ای بخشیده است.

زبان فارسی در افغانستان یا دری معاصر یکی از مهمترین زبانهای رایج در افغانستان است. این زبان که در واقع دنباله زبان فارسی میانه و فارسی باستان است راه تکامل نسبتاً آهسته و درازی را طی نموده است و در واژگان خود لغات و اصطلاحات کثیری را از دوره‌های مختلف زبان فارسی حفظ کرده است.

در طول سالیان دراز چنین تحول سریع زبانی در فارسی از یک سو و از سوی دیگر بنا به حفظ و استفاده واژه‌های قدیم و مرده و جامدشده فارسی باستان و میانه در زبان معاصر افغانستان تفاوت‌های کثیری در گونه‌های فارسی و دری چه از نگاه واژه‌سازی و چه از لحاظ تلفظ، ایجاد کرده است. این تفاوت‌ها همواره مورد توجه و علاقه محققان، مترجمان، زبان‌شناسان و بازرگانان کشورهای مختلف بوده است.

امروز این زبانها، زبانهای رسمی دولتهای ایران و افغانستان است و هر یک از آنها رفته رفته به هنجار گفتار تهران و کابل نزدیک می‌شوند.

فرهنگ‌نگاری و لغت‌نویسی از زمانهای قدیم قسمتی از ادب فارسی به شمار می‌رفته است و در طول تاریخ، کتابهای لغت با ارزش متعددی تدوین شده و به

چاپ رسیده است. ولی تا به حال زبان‌شناسان، صاحب‌نظران، کارشناسان و اهل ادب دست به تألیف فرهنگهای تطبیقی و تکسیمی «فارسی - دری» و «دری - فارسی» نزده‌اند. هر چقدر دامنه دانش و آموزش زبان فارسی وسیع‌تر می‌گردد نیازهای دانش‌پژوهان، دانشجویان و مترجمان به انواع مختلف فرهنگها بیشتر می‌شود.

مؤلف در ضمیمه سررس دسگهی و مضامعه بر سبع دمی و رگن زبان دری معاصر و مقایسه آن با واژه‌های فارسی امروزی و آشنایی با ساختار زبان پشتو، موفق به جمع‌آوری تفاوت‌های موجود در واژگان این دو گونه زبان شده و در تألیف و تدوین این فرهنگ سعی و کوشش نموده تا گام‌های نخستین در این راه برداشته باشد.

این فرهنگ از بخشهای «فارسی - دری» و «دری - فارسی» تشکیل شده است و دربرگیرنده بیشتر از ۳۵۰۰ واژه و ترکیب می‌باشد.

نگارنده این سطور واژگان فارسی امروزی را با واژگان دری معاصر افغانستان تطبیق نموده، شمار زیادی از واژه‌ها را که چه در نوشتار و چه در تلفظ متفاوت می‌باشند ارائه داده و به ترتیب الفبا آورده است. جهت اطلاع بیشتر دوستداران زبان فارسی و دری معاصر افغانستان و برای کاربرد درست‌تر واژه‌ها، شمار زیادی از واژه‌های عربی نیز که در واژگان هر دو گونه زبان معنای مشترک دارند در این فرهنگ گنجانیده است.

یکی از اهداف تألیف این فرهنگ ایجاد امکان بیشتر برای مقایسه درست و درک بهتر مضامین زبان و ادبیات فارسی و دری می‌باشد. دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی و کسانی که به زبان فارسی تسلط کامل دارند می‌توانند با استفاده از این فرهنگ با زبان دری افغانستان معاصر نیز آشنا شوند.

برای تلفظ دقیق واژه‌های فارسی و دری از خط آوانگاری بین‌المللی استفاده شده و در هر جا که برای بیان تلفظ خاص و محلی لازم بوده چند نشانه ابدی خود را به کار برده است.

در هر دو بخش این فرهنگ مدحیه فارسی و دری عرضه شده که به علامت «.» از یکدیگر جدا می‌شوند. گاهی بعد از واژه‌های عربی ترکیب‌های نیز عرضه می‌گردد.

در هر دو بخش این فرهنگ واژه‌هایی که در نوشتار یکسان ولی در تلفظ مختلف‌اند با علامت «*» مشخص شده‌اند. معانی مختلف بعضی از واژه‌ها شماره‌بندی شده است. به طور مثال در بخش «دری - فارسی» کلمه جگره که یکی از معنای فارسی آن کلمه ستیزه می‌باشد با شماره ۱ و معنی دوم آن که کلمه چانه‌زنی است با شماره ۲ تفکیک شده است.

زبان دری معاصر واژه‌های متعددی از زبان پشتو اقتباس کرده که در نوشتار بعضی از آنها حروف الفبای پشتو حفظ شده است. جهت تشخیص چنین کلمات در هر دو بخش این فرهنگ پیش از مدخل مورد نظر علامت «*» گذاشته شده است.

امیدواریم این فرهنگ که خالی از کاستی‌ها و نواقص نیست مورد استفاده عموم فرهنگیان، دانش‌پژوهان، علاقه‌مندان و دوستداران زبان فارسی و دری معاصر، مترجمان، دانشجویان و کارشناسان سطوح مختلف قرار گیرد. با توجه به مطالب پیش گفته شده از استادان ارجمند زبان فارسی و دری، صاحب‌نظران، دانشمندان و پژوهشگران درخواست می‌گردد تا نظر خود را درباره این فرهنگ اعلام فرمایند تا در آینده بتوانیم فرهنگی کاملتر در دست داشته باشیم.

مؤلف از استاد معظم جناب آقای دکتر غلامرضا ستوده استاد دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و مشاور محترم مؤسسه لغتنامه دهخدا که با کمال رضایت کار پرزحمت ویراستاری این اثر را پذیرفته و رایزنی لازم انجام داده‌اند تشکر و قدردانی می‌نماید.

ورژ پارسانیان

Armenia -- Yerevan 375054

DAVIDASHEN-2, N: 41, ap. 18